

Asiakaspalvelu

asiakaspalvelu.ksml.fi
Sähköposti: tilaukset@keskisuomalainen.fi
ja lukijailmoitukset@keskisuomalainen.fi
puh. 014 622 133

Lukijan vinkki

Keskisuomalainen tekee juttuja lukijoiden antamista aiheista.
Juttuvinkin voi lähettää osoitteeseen uutiset@keskisuomalainen.fi.

Meidän juttu

Keskisuomalaisessa julkaistaan palstaa "Meidän juttu" eli Nimi lehteen - ja kuva kanssa! Voit kirjoittaa palstalle juttusi itse ja lähettää sen kuvien kera toimitukseen. Ohjeet ja lomake juttujen ja kuvien lähetykseen osoitteessa: www.ksml.fi/meidan-juttu

Endel Tonkan (oik.) tyttärenpoika Arno Lauk suoritti asepalvelustaan Kuperjanovin pataljoonassa vuonna 2006. "Suomen itsenäisyyspäivänä isäni sytyttää aina kynttilän", professori Epp Lauk kirjoittaa isästään.

Isäni Endel Tonkan sota

Suomen-pojat: Jyväskylän yliopiston journalistiikan professorin Epp Laukin isä Endel Tonka oli yksi niistä virolaisista, jotka sotivat jatkosodassa Suomen puolesta. Lauk kirjoitti Keskisuomalaiseen isänsä tarinan. [Sivut 10-12](#)

Kansallisten suurtahtumien viettäminen vuorotellen maamme eri osissa on tapa, jota toivoisi näkevänsä usein.

Pekka Mervola
Sivu 4

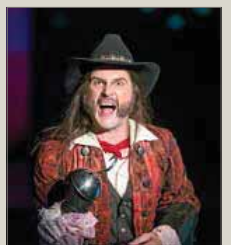

Aktiivisuus
Rannekkeilla isoimmat erot matkojen mittauksessa

Sivut 40-41

Peter Pan
Ihan kiva muuten, mutta välillä vähän tylsä

Sivut 42-43

Uutiset

Suomen-pojat

”Suomen vapauden ja Viron kunnian puolesta”

Jyväskylän yliopiston professori Epp Lauk kertoo isänsä tarinan. Sotaan osallistuminen oli pitkään vaarallinen salaisuus.

Jyväskylä Epp Lauk

Pelkäsitkö siellä sodassa, kun näit muiden kaatuvan ja tiesit, että vihollisen ammus voi osua sinuunkin? Kysyin isältäni.

Olin juuri kuullut ensimmäistä kertaa, että isäni oli sodan aikana taistellut Suomessa. Sodasta oli yli kaksikymmentä vuotta, mutta isäni ei ollut kertonut asiasta aiemmin. Nyt hänen oli pakko.

Luokkakaverini isä oli juuri pidetty, syynä ”neuvostovastainen toiminta” sodan aikana – osallistuminen Suomen jatkosotaan. Olin 16-vuotias. Isä pelkäsi, että hänen asetoverinsa saattaisi kuulusteluissa paljastaa hänetkin. Isä vannotti, ettemme minä ja veljeni saisi koskaan kertoa kenellekään, että isä on ollut sodassa.

Taisteluissa ei ollut aikaa pelätä tai ajatella itseäni, vaikka muutama kerran hengenlähdtö oli hyvin lähellä, isä sanoi.

Hän kertoi, että varsinainen pelko tuli myöhemmin, kun neuvostoviranomaiset alkoivat Virossa jahdata ja tuomita ”väärällä puolella” taistelleita miehiä.

– Ei pelko itseni, vaan perheeni puolesta.

Isäni Endel Tonka, 93, on Suomen sotaveteraani. Hän osallistui jatkosotaan virolaisista vapaaehtoisista

muodostetussa Jalkaväkirykmentti 200:ssa sen perustamisesta lähtien. Rykmentin lakkauttamisen jälkeen hän palasi Viroon ja jatkoi taistelua puna-armeijaa vastaan Tarton rintamalla.

Kun pyysin isääni kirjoittamaan muistelmat, hän sanoi, ettei halua jättää jälkiä, joita pitkin KGB voisi hänet löytää. Myöhemmin hän kuitenkin kirjoitti – lapsenlapsensa pyynnöstä.

”Kun minulta kysyttiin, haluan-

ko taistella Suomen armeijan riveissä, en epäillyt hetkeäkään. Mikään muu vaihtoehto ei edes tullut mieleeni”, isäni kirjoittaa muistelmissaan.

Hän liittyi Suomen armeijaan vuoden 1943 lokakuun lopussa. Saksa oli miehittänyt Viron ja pakottanut virolaismiehet palvelemaan omissa joukoissaan. Isänikin oli viety saksalaisten koulutusleirille, mutta hän päätti paeta ennen kuin joutuisi rintamalle.

Endel Tonka tapaamassa pataljoonansa komentajaa everstiluutnantti Eero Kivelää Luumäellä vuonna 1991.

Myrskyyisenä lokakuun yönä isäni ja kymmenen muuta koulutusleirillä ollutta virolaista nuorta miestä nousivat Suomenlahden rannalla pieneen kalastajaveneeseen. Maksuksi lahden ylityksestä isäni antoi tsarinaikaisen kultarahan, jonka oli saanut äidiltään kotoa lähtiessään.

Moni virolaismies teki saman ratkaisun: ainoa mahdollisuus parempaan tulevaisuuteen oli lähteä taistelemaan ”Suomen vapauden ja Viron kunnian puolesta”. Noilla sanoilla miehet puhuivat ratkaisustaan jo tuolloin. Nykyisin sanat on ikuistettu jalkaväkirykmentti 200:n muistomerkkiin Luumäellä.

Kaikkiaan Suomen talvi- ja jatkosodassa taisteli 3344 virolaista vapaaehtoista. Heistä 181 jäi Suomen multaan, 131 kaatui Virossa, 82 jäi ikuisesti kadoksiin ja 166 menetti henkensä neuvostovalan käsissä. Tänäpäin heitä on elossa enää alle 50, ja kaikki ovat yli 90-vuotiaita.

Yhdeksättätoista syntymäpäiväänsä lukiolaispoika Endel vietti aliupseerikoulussa Taavetissa Etelä-Karjalassa. Joulupäivänä virolaisille koulutettaville järjestettiin vierailuja paikallisiin perheisiin. Isäni kertoo: ”Minä ja pari muuta miestä jouduimme kirkkoherran luo. Kuvittelimme iloisina, että nyt

vasta saisimmekin hyvää jouluruokaa. Pappilassa meille tarjottiin kupillinen kahvia ja muutama pikkuleipä, ja kirkkoherra kertoi meille joulusta. Tulimme pois pettyneinä ja nälkäisinä. Kaverimme olivat käyneet mautiloilla ja palasivat iloisina ja kylläisinä. Heille oli vielä laitettu muonaa mukaankin.”

Viiden kuukauden kuluttua tuore korpraali lähetettiin sadan vastavalmistuneen aliupseerin joukossa JR200:n ensimmäiseen pataljoonaan. Kesäkuun 1944 alussa pataljoona siirtyi Jalkalan koulutusleirille Karjalankannakselle. ”Venäläiset lentokoneet kiertelivät leirin yläpuolella niin matalalla, että lentäjien kasvat näkyivät. He myös ampuivat meitä, mutta eivät osuneet.” Puna-armeija oli aloittamassa suurhyökkäystään.

Jatkosodan mustimpana päivänä 10.6. Suomen puolella kaatui 798 miestä. Isäni komppania joutui taisteluun panssarivaunuja vas-

”Kukaan meistä ei aavistanut, kuinka toivottomaan viimeiseen taisteluun olimme lähdyssä.”

Aliupseerikoulun oppilaat viettävät joulua Suomessa Taavetin koulutusleirillä vuonna 1943. Endel Viron lipun vasemmalla puolella.

Endel Tonka lukiolaisena, puolitoista vuotta ennen kuin hän värväytyi Suomen armeijaan.

taan. Jokaisen venäläispanssarin päällä istui 10–12 sotilasta. ”Pyyhimme iivinit käsikranaateilla ja kivääritulella sieltä pois. Panssarivaunut ajoivat kaatuneiden yli ja jatkoivat matkaansa.”
Rintama murtui, ja perään-tyminen alkoi. ”Peräännyimme Kannakselta kahdeksan päivää, venäläiset perässämme, kunnes tulimme Viipurin liepeille. Siellä kävivät kovat taistelut.”
Isäni pataljoonaa komensi majuri, myöhemmin everstiluutnantti **Eero Kivelä**. ”Kivelä sanoi porukallemme, että Viipuri on ollut vuosisatojen ajan Suomen puolustuksen symboli, nyt ei saa enää perääntyä. Menimme merenrantaan pitkin, kunnes Viipurin linnan torni tuli näkyviin. Samassa näimme, miten Suomen lippu laskettiin alas ja punainen lippu nousi tankoon. Tajusimme, että koko Suomi on vaarassa, samoin kuin meidän kotimaamme.”
Isäni ei kertonut yksityiskoh-tia sotakokemuksistaan, ennen kuin Viron uusi itsenäisyys koit-ti. Yli 40 vuotta hän oli joutunut salaamaan menneisyytensä ja elä-mään pelossa. Vielä vuonna 1989, kun itsenäisyysliike Virossa oli jo alkanut ja Suomen-pojat perusti-vat oman yhdistyksen ja alkoivat pitää kokouksia, moni ei uskaltanut tulla mukaan. Pelko oli syvällä. JR200 siirtyi Kannakselta Vi-

ipurinlahdelle ja sieltä Vuoksen rintamalle, kunnes elokuun puo-livälissä 1944 päämaja veti ryk-mentin pois rintamalta. Miesten annettiin valita, jäävätkö he Suo-meen vai palaavatko kotimaahan. Aseita ei saanut ottaa mukaan.
”Halusimme kotiin, taistelemaan Viron vapauden puolesta, vaikka Saksan armeijassa. Uskoim-me, että ensin annamme saksalais-ten avulla ryssille kyytiä ja sitten saksalaisille saman tien. Kukaan

meistä ei aavistanut, kuinka toi-vottomaan viimeiseen taisteluun olimme lähdessä.”
Suomesta palasi elokuun 19. päi-vänä Viroon yhteensä 1802 vapaa-ehdoista.
Virossa pojat nousivat junaan Paldiskissa ja lähtivät kohti Tal-linnaa. Asemilla oli iloista väkeä tervehtimässä. Huudettiin: ”Soo-meipoisid tulevad!” Pojat Suomes-ta, Suomen-pojat...

Aliupseerikoulu Taavetissa paraatimarssilla keväällä 1944. Endel Tonka täytti koulussa 19 vuotta.

Saksalaiset käskivät vaihtaa suo-malaiset asepuvut saksalaisiin. ”Nyt tajusimme, kuinka omiksi ne har-maat vaatteet olivat tulleet, emme voineet luopua niistä. Monet mie-het kävivät iltapimeässä hakemassa suomalaiset asepuvunsa takaisin, niin minäkin”, isäni muistelee.
Seuraavana päivänä miesten piti vannoa vala Saksan Reichille. ”Sak-salainen upseeri luki valan sak-saksi, ja miesten oli toistettava se. Rivistä kuului vain epämääräistä muminaa. Se oli varmasti maa-ilman kummallisin sotilasvala.”
Vain viisi päivää kotiinpaluun jälkeen isäni pataljoona vietiin Tar-ton rintamalle. Miehillä annettiin aset vasta rintaman välittömässä läheisyydessä: jokaiselle kivääri ja kourallinen patruunointa, ja lisäksi jokaiselle joukkueelle yksi pika-kivääri ja pari kolme pistoolia. Ei panssarintorjunta-aseita, ei ras-kaita konekivääreitä.
”Miehet kysyivät: millä hitol-la täällä oman maan kamaralla oikein soditaan? Moni huolestui nähdessään perääntyviä saksalaisia: jättävätkö he meidät yksin taiste-lemaan venäläisiä vastaan? Saksal-aiset eivät edes vastustaneet, kun otimme heiltä aseita ja ampuma-tarvikkeita. Ainakaan emme sitten menneet taisteluun paljain käsin.”

armeijan rynnäköjä ja pitivät sen paikallaan. Hinta oli korkea: Pataljoona menetti noin 800:sta miehestään 188, joista 49 kaatui. Kaatuneiden joukossa oli pataljoon-an komentaja, kapteeni **Pärilin**, ja monta muuta upseeria. Uudeksi komentajaksi tuli luutnantti **Pär-noja**.
Saksalaiset jatkoivat perään-tymistään ja vetivät mukanaan tykistön ja panssarit. Kun puna-armeija aloitti suurhyökkäyksensä 17.9., sen ylivoima oli musertava. Puna-armeija lähetti taisteluun myös virolaisista koostuvia jouk-koja (Eesti Laskurkopus). Veli vel-jeä vastaan.
”Aamulla kahdeksan aikaan alkoi helvetti. Melkein kaksi tun-tia meitä pommitettiin niin, etten uskonut, että kukaan olisi jäänyt eloon. Roskaa ja multaa lensi, ympärilläni näin vain kaatuneita. Rintamalinjaa ei enää ollut, venäläiset vain tulivat päällem-me murskaavina aaltoina.”
Miehet nousivat kuitenkin epä-toivoiseen rynnäkköön. ”Suoraan edestä tulitti venäläinen koneki-vääri. Heittäydyn maahan ja suo-rastaan tunsin luotien aiheuttaman ilmavirran. Myöhemmin huoma-sin, että vyölläni riippuvasta pakis-ta oli vain puolet jäljellä.”

Kahden viikon aikana Suomen-pojat pystyivät torjumaan puna-

Jatkuu seuraavalla sivulla >>

Uutiset Suomen-pojat

Tamara ja Endel Tonka, heidän poikansa Enn ja tyttärensä Epp Endelin 90-vuotissyntymäpäivillä vuonna 2014.

Suomen-pojkien pataljoona jatkoivat viimeistä taisteluaan vielä viikon. Miehä oli yhdessä enää noin 40, kun oli peräännytty Latvian rajan tuntumaan. Komentaja Pärnoja käski miehet riviin ja sanoi: "Soturit! Teimme, minkä kykenimme, taistelumme on loppunut. Nyt on jokaisen otettava vastuu itsestään ja omasta tulevaisuudestaan."

Isän oli nyt jätettävä suomalaisen univormunsa ja 2. luokan Vapaudenmitali sen taskussa. "Pukeuduimme paikallisilta saatuihin siviilivaatteisiin, kätkimme kiväärin ja univormut suohon ja menimme läpi metsien kotia päin." Paluumatka kesti kymmenkunta päivää. Kotitalo oli palanut maan tasalle, mutta perheenjäsenet olivat elossa. Puuttui vain vanhempi veli, joka oli jo sodan alussa viety puna-armeijaan.

Kun venäläiset turvallisuuselimet alkoivat pidättää "neuvostovihollisia", isä ei halunnut vaarantaa

vanhempiaan ja sisaruksiaan vaan pakeni metsiin, kuten moni muukin.

Ne, jotka saatiin kiinni, tuomittiin Siperiaan pakkotyöleireille, useimmiten 25 vuodeksi. Ne, jotka Siperiasta palasivat, jäivät KGB:n valvonnan alaisiksi. Heidän oli vaikeaa saada koulutusta tai työtä.

Kymmenen kuukauden pakoilun jälkeen isä päätti tulla esiin. Neuvostovalta oli julistanut armahduksen niille, jotka olivat sotineet "väärällä puolella". Isäni ei tiennyt, että todellisuudessa suurin osa antautuneista pidätettiin heti ja tuomittiin erilaisiin rangaistuksiin. Varmuuden vuoksi hän ei kuitenkaan kuulusteluksia kertonut sota-ajasta muuta kuin että oli käynyt koulua.

Isällä kävi tuuri: Hän oli päivän viimeinen kuulusteltava. Venäläisen kuulustelijan oli uupunut eikä ruvennut tarkastamaan isän kertomusta. Isä läpäisi kuulustelun ja sai laillisen neuvostokansalaisen henkilötodistuksen. Sen jälkeen

hän pystyi palaamaan koulunpenkille suorittamaan lukion viimeisen luokan.

Tuosta lähtien isän piti olla jatkuvasti varuillaan ja pysyä huomaamattomana, etteivät viranomaiset kiinnostuisi hänen menneisyydestään. Hän pääsi Tarton yliopistoon opiskelemaan eläinlääketiedettä, samoin kuin eräs toinenkin Suomen-poika, joka jäi myöhemmin kiinni ja vietti kymmenen vuotta Kaukoikässä pakkotöissä. Toinen opiskelukaveri erotettiin yliopistosta juuri ennen valmistumista, koska hänen vanhempansa oli kyyditetty Siperiaan vuonna 1949.

Pelon varjo oli aina läsnä. Usein joku opiskelukaverista tuli pyytämään yösijaa, koska oli huomannut oman kotioivensa edessä "mustan korpin" – auton, jolla turvallisuusviranomaiset kävivät hakemassa "neuvostovihollisia".

Isä valmistui vuonna 1952. Sen jälkeen hän ehti työskennellä yliopis-

Viirolaisia vapaaehtoisia Jollaksen kartanon pihalla ennen kuin heidät lähetettiin Helsinkiin värväystoimistoon marraskuussa 1943. (Endel eturivissä toinen vasemmalta).

Endel (neljäs vasemmalta) opiskelemaan eläinlääketiedettä Tarton yliopistossa vuonna 1948.

Maatalouskoulun opettajat Endel ja Tamara Tonka ja heidän lapsensa Enn ja Epp vuonna 1954 Väimelässä Virossa.

ton eläinlääketieteellisen kohtilan ylilääkärinä vain puoli vuotta, kun sai kutsun kuulusteluun. Hän poistui nopeasti Tartosta mukanaan vaimo ja parin kuukauden ikäinen tyttöväuva: minä.

Pariskunta löysi työtä Etelä-Viron maatalouskoulusta, jonka vararehtori isästäni tuli muuttaman vuoden jälkeen. Edistymisen uralla tarkoitti kuitenkin ongelmia. Isääni alettiin voimakkaasti painostaa liittymään kommunistiseen puolueeseen ja varoitettiin, että myöskään hänen vaimonsa ei saisi toimia opettajana kuulumatta puolueeseen.

Molempien oli pakko hyväksyä se, että he eivät voisi koskaan luoda uraa. Tärkeintä oli hengissä selviytyminen – ja toivo, että lapsille kävisi paremmin.

Seuraavat vuosikymmenet perheemme joutuivat muuttamaan toistuvasti. Elinme vaativattomasti. Isäni työskenteli eri paikoissa eläinlääkärinä, kunnes vihdoin

löytyi pysyvä työpaikka kotikylästä Kadrinasta. Sieltä isäni jäi eläkkeelle vuonna 1995. Hän oli äitini kanssa onnellisesti naimissa tasan 65 vuotta – äitini kuoli tämän vuoden alussa.

Isäni palasi Suomeen ensimmäistä kertaa sodan jälkeen vuoden 1991 keväällä. Vierailulla hän tapasi 47 vuoden jälkeen myös **Eero Kivelän**, pataljoonansa komentajan jatkosodassa. Isä sanoi Kivelälle: "Olen iloinen, ettei Suomelle käynyt niin kuin Virolle."

Suomen itsenäisyyspäivänä isäni syyttää aina kynttilän. Sitä syyttäessään hän usein sanoo, että Suomen selviytyminen sodasta ja sodan jälkeen on antanut tarkoituksen hänenkin kärsimyksilleen ja auttanut jatkamaan eteenpäin. Toisin kuin hän, moni Suomen-poika ei koskaan nähnyt Viron vapautta.

● Kirjoittaja on Jyväskylän yliopiston journalistiikan professori.